

LEIRE OG KERAMIKK

ÅSE KVALBEIN &
ANNE-BRIT SOMA REIENES

HÅNDBOK FOR
STUDENTER OG LÆRERE



FAGBOKFORLAGET



LEIRE OG KERAMIKK

ÅSE KVALBEIN &
ANNE-BRIT SOMA REIENES

LEIRE OG KERAMIKK

HÅNDBOK FOR
STUDENTER OG LÆRERE



FAGBOKFORLAGET



Copyright © 2024 by
Vigmostad & Bjørke AS
All Rights Reserved

1. utgave 2024 / 1. opplag 2024
ISBN: 978-82-450-5592-4

Grafisk produksjon: John Grieg, Bergen
Design & layout: Ellen Jacobsen / PETRA designkontor
Forsidefoto: Åse Kvalbein
Baksidefoto: Anne-Brit Soma Reienes

Forfatterne har fått stipend av Det faglitterære fond
og Norske Kunsthåndverkere.

Boken er utgitt med støtte fra Norske Kunsthåndverkere
og Kunnskapsdepartementet ved Lærebokordningen
for høyere utdanning.

Spørsmål om denne boken kan rettes til:
Fagbokforlaget
Kanalveien 51
5068 Bergen
Tlf.: 55 38 88 00
e-post: fagbokforlaget@fagbokforlaget.no
www.fagbokforlaget.no

Materialet er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig
samtykke er eksemplarframstilling bare tillatt når det er
hjemlet i lov eller avtale med Kopinor.

Vigmostad & Bjørke AS er Miljøfyrtårn-sertifisert,
og bøkene er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.



Forord	11
Introduksjon	12
Praksis som utgangspunkt	14
Innhold og oppbygning	15
I Finn Lynggaards ånd	16
Kapittel 1. Leire og keramikk i samfunnet	19
Leire danner kultur	20
Utvalg fra den keramiske kulturhistorien	22
Leire i arkitekturen	24
Leire skaper uttrykk	26
Keramisk industri og verkstedsproduksjon	27
Leire og keramikk i kunst og religion	28
Kapittel 2. Eleven møter leire	31
Tilrettelegging for elevenes læringsprosesser	32
Læreplanen	32
Samspillet mellom elev og lærer	35
Praktiske rammer	36
Strukturering av leireundervisningen	38
Introduksjon og demonstrasjon	38
Elever i arbeid	39
Reflekterende samtale	40
Utstilling	41
Overganger	42
Progresjon og innhold	43
Estetiske læringsprosesser og læring gjennom materialer	45
Håndlag og håndverksferdigheter	45
Materialmøter og teknikk	46
Fem arbeidsmåter for leireundervisning	49
Sensomotoriske arbeidsmåter	49
Divergente arbeidsmåter	55
Konvergente arbeidsmåter	55
Naturalistiske arbeidsmåter	57
Ekspressive arbeidsmåter	58
Kapittel 3. Materialkunnskap og verkstedarbeid	63
Leiras grunnleggende egenskaper	64
Et råstoff fra naturen	64
Geologiske prosesser og leiras egenskaper	64
De tre leiretypene	66
Tilsetninger	70
Leire til bruk i skolen	75

Leire blir til keramikk	77
Den keramiske arbeidsprosessen	78
Elteteknikker	80
Tørkeprosessen	84
Resirkulering av leire	86
Skoleverkstedet	90
Utforming av verksted	90
Verktøy og utstyr	93
HMS – helse, miljø og sikkerhet	98
Kapittel 4. Teknikker for tredimensjonal form	103
Teknikker og materialeegenskaper	104
Sammenføyning av leiredeler	106
Modellering	108
Grunnprinsipper	108
Tekniske utfordringer	110
Tommelteknikk og hånddreining	112
Kopp eller skål med tommeleknikk	113
Jydepotteteknikk	114
Bygging med pølseteknikk	116
Sylinderform i pølseteknikk	117
Tips til arbeid med pølseteknikk	118
Kjevling og bygging med plateteknikk	120
Klargjøring av leireplater	120
Oversikt over plateteknikker	123
Ekstrudering eller hankepresseteknikk	126
Arbeidsgang ved ekstrudering	126
Presse- og støpeteknikk	128
Positiv og negativ form	129
Ulike typer press- og støpeformer	130
Blanding av gips	132
Éndelt gipsform til pressing eller støping	134
Støping i støpeform	136
Pressing i pressform	140
Dreining på dreieskive	142
Metode for undervisning i dreining	142
Prinsipper for dreining	148
Avdreining	150
Kapittel 5. Teknikker for todimensjonale uttrykk	153
Tekstur og overflatevirkninger	154
Avtrykk	156
Rissing og tegning	158
Utskjæring og skaving	158
Tekstur ved tilføring av leire	160
Relieff	161

Fargestoffer og keramiske fargemedier	162
Metallforbindelser	164
Keramiske stains- eller universalfarger	166
Oksidvann og stainsvann	167
Begitning	168
Påføring av begitning	171
Innfarget leire	174
Underglasurfarger	176
Kombinasjonsteknikker for tekstur og farge	177
Glasur	180
Glasurteori	180
Glasing	183
Overglasurfarger	188
Dekal og farge på glasert overflate	189
Kapittel 6. Brenning av leire til keramikk	193
Brenneprosessen	194
Ovnswarme og temperaturkontroll	194
Endringer i leire under brenningen	196
Planlegging av brenning	198
Råbrann	199
Glasurbrann	200
Glattbrann og høy råbrann	200
Dekalbrann	202
Brenning i elektrisk ovn	204
Ovnens oppbygning	204
Setting av ovn	206
Brenningsfeil	208
Brenning med brennbart materiale	210
Reduserende brenning	210
Gassovn	211
Vedfyrt ovn	211
Raku	212
Primitive brennemetoder	216
Referanser	220
Kunstnere	225
Foto	227
Stikkord	228



En håndbok om leire og keramikk som er tilpasset arbeidet i skolene, har manglet og er etterlengtet. Arbeid med leire har fått en renessanse de siste årene. Materialet skaper entusiasme, folk i forskjellig alder tiltrekkes av gleden ved håndverket, og den siste læreplanen støtter en slik utvikling. Vi håper at denne boka kan føre til at elever, studenter og lærere kan bli inspirert til selv å skape med leire.

En brennende interesse for leire og keramikk, og et tilfeldig møte mellom oss forfattere, ble starten på denne boka. Vi fant en samklang i våre erfaringer fra praksis og undervisning. Begge kjente et stort engasjement for formidling av keramikkfaget og var inspirert av de samme teoretikerne og fagformidlerne. Vi bestemte oss derfor for å skrive læreboka vi hadde savnet. Dialogen vår har ført til at vi har kunnet konkretisere den kunstpedagogiske og fagdidaktiske forståelsen som preger boka. I arbeidsprosessen har vi fortløpende utvekslet og drøftet ideer, tanker og vurderinger. Begge har bidratt i de faglige undersøkelsene som ligger til grunn for innholdet. Det utvalgte stoffet i boka er basert på pedagogisk praksis og kunstnerisk utviklingsarbeid. Vi har redigert tekst, vurdert bilder og tatt alle avgjørelsene sammen. Åse har hatt hovedansvaret for koordineringen av prosjektet og skrivingen av teksten.

Den visuelle framstillingen er bærende i boka. Med designer Ellen Jacobsens faglige trygghet og tydelige innspill har vi funnet fram til samspillet mellom tekst og bilder. Ellen har vært en generøs bidragsyter i framdriften mot ferdigstilling av hele prosjektet.

Bildebasen vi har opparbeidet gjennom arbeidet med boka, er innholdsrik, og det er særlig tre bidragsytere vi vil trekke fram. Birgit Brühl, keramikker og faglærer i keramikk ved Bergen kulturskole, har gitt oss tilgang til det mangfoldige billedmaterialet fra prosjekter som hun og elevene hennes har arbeidet fram. Anne-Marit Opstad, keramikker og kulturskolelærer ved Hå kulturskole, har stilt sitt eget verksted til disposisjon. Hennes

mangeårige erfaring med kunstpedagogisk arbeid, også i grunnskolen, har vært en rik kilde for oss i arbeidet med boka. Jeanett Ann Goodwin, tekstilkunstner og stipendiat ved Høgskulen på Vestlandet, har bidratt med sitt gode blikk og fotografert de fleste av arbeidsbeskrivelsene. Samarbeidet med alle tre har vært raust, lærerikt og inspirerende.

Vi takker alle kolleger som sjenerøst har delt av egne tanker, arbeider og bilder. Gro Eide ved Høgskulen på Vestlandet har vært til stor hjelp både praktisk og faglig, og Johanne Lein har bidratt med råd om fysikk og materialvitenskap. En særlig takk til elever og studenter som viser både arbeidsmåter og egne prosjekter i boka.

Norske Kunsthåndverkere har hatt en sentral rolle i utviklingen av boka. Med hjelp fra daværende daglig leder, Elisabeth Sørheim, ble visjonen om å presentere samtidskeramikk sammen med elevarbeid i ei lærebok en realitet. Kristin Klette, Andrea Scholze og Lise Stang Lund ved NK-kontoret deltok også i denne tidlige fasen. Norske Kunsthåndverkere har i tillegg tildelt både stipender til forfatterne samt midler til bildeinnkjøp og grafisk design. Økonomisk støtte kom også fra Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening i form av skrivebursstipend til forfatterne, og fra Lærebokutvalget for høyere utdanning til produksjonen av boka.

Takk til forlagsredaktørene i ulike faser av prosessen: Roald Valle, Hallvard Aamlid, Jannike Sunde og Kristin Eliassen. En særlig takk til Jannike som har fulgt oss lengst. Hennes oppmuntring og profesjonelle grep om prosessen har vært avgjørende. Takk også til Kristin som fulgte oss i mål. En stor takk til familie og venner for heiarop og all tålmodig hjelp, og til slutt: en takk til hverandre for samarbeidet. Vi har holdt sammen og holdt ut!

Åse Kvalbein, Bergen
Anne-Brit Soma Reienes, Feiring
Februar 2024

Introduksjon

På skoler rundt omkring i Norge finner vi mange keramikkovner. Noen av dem er jevnlig i bruk. Lærere med erfaring og kunnskap legger til rette for opplegg med leire for både yngre og eldre elever. Men ovnene er ikke i bruk på alle skolene, noen av dem står ubrukte og nedstøvet. Leire er heller ikke en del av undervisningen. Kanskje har læreren med kjennskap til keramikk sluttet, eller kanskje er ovnen så gammel at den er vanskelig å bruke.

I Storbritannia observerte fagorganisasjonen Crafts Council, med økende bekymring, hvordan håndverksfagene forvitret i de engelske skolene. Kunnskapen om keramikkfaget var mangelfull. Ved hjelp av medlemmenes faglige kompetanse som kunsthåndverkere og pottemakere, ønsket organisasjonen å få leire tilbake på undervisningsplanen (Sørheim, 2015). Som en konsekvens av dette ønsket, ble prosjektet Firing Up gjennomført i Storbritannia i perioden

2010 til 2013. Hovedmålet for Firing up var å tenne en glød for keramikk ved bokstavelig talt å fyre opp igjen de ubrukte britiske skoleovnene. Gjennomføringen av prosjektet tok også utgangspunkt i konklusjonene fra Ann Bamfords UNESCO-rapport, The Wow Factor. Bamford påpeker hvordan samarbeid mellom lokale kunstnere og undervisningsinstitusjoner kan legge til rette for kunstfagundervisning av høy kvalitet (Bamford, 2006). Interesserte skole-

ansatte ble koblet til keramikere i nærmiljøet. Keramikkerne gav tilrettelagte kurs i samarbeid med undervisningsinstitusjoner for kunstfag. Partnerskap og kunnskapsdeling mellom keramikere, lærere og institusjoner førte til nye muligheter for leireundervisning, mer keramisk verkstedarbeid for elevene og keramikkovner som igjen kom i bruk.

Norske kunsthåndverkere, søsterorganisasjonen til Crafts Council, lot seg inspirere av det som skjedde på de britiske skolene. Med støtte fra Norsk kulturråd og Kulturminnefondet, ble en norsk variant av Firing Up gjennomført i perioden 2015–2018. Som medlemmer av Norske Kunsthåndverkere og keramikere med pedagogisk kompetanse ble vi involvert i Firing Up-prosjektet. Vi møtte engasjerte elever, lærere og skoleledere som omfavnet muligheten til å utforske materialet leire. Andre keramikere som deltok i skoleprosjekter, erfarte det samme. Manglende kompetanse var ofte det største hinderet for lærerne. De visste ikke hvordan de skulle håndtere praktiske og keramikkfaglige utfordringer. Men samtidig hadde lærerne et sterkt ønske om å ta materialet i bruk. Både lærere og elever uttrykte motivasjon og arbeidsglede. Firing Up-prosjektet la vekt på gjensidig kunnskapsdeling og samspill mellom fagpersoner med ulik kompetanse og erfaring. Resultatet ble respektfulle og fruktbare møter mellom pedagoger



Riktig teknikk er viktig for mestringen av et materiale. Opplevelsen av å mestre en teknikk kan gi glede, tilfredsstillelse og rike muligheter for meningsfull utfoldelse.



I arbeid med leire er hendene det viktigste verktøyet. Hendene berører leira, og leira responderer på handlingene. De følsomme og presise hendene setter personlige avtrykk i leira og skaper umiddelbarhet i uttrykket. Det oppstår en dialog mellom hendene og materialet.

og keramikere, som kom skoleelevene til gode. Med denne boka ønsker vi å bidra til kunnskapsdeling knyttet til arbeid med leire og keramikk i skolen. De første samtalene om boka begynte på en konferanse i regi av Firing Up mellom forfatterne og Elisabeth Sørheim, daværende daglig leder i Norske Kunsthåndverkere. Hva skulle til for at Firing Up ble noe mer enn en kortvarig hendelse på de involverte skolene? Hvordan kunne det legges grunnlag for at interessen for leire og keramikk skulle bli mer langvarig? Og hva med alle skolene som ikke hadde fått muligheten til å være med i Firing Up? Disse spørsmålene dannet utgangspunktet for arbeidet med boka. Vi håper

boka kan skape ringvirkninger for flere enn dem som var direkte involvert i Firing Up. Som kunstpedagoger og keramikere har vi selv savnet en håndbok om keramikk i undervisningssammenheng. Føringer og diskurser er stadig i endring. Det er lenge siden det har blitt utgitt lærebøker som handler om leire og keramisk arbeid i skolen her i Norge. Vårt mål har derfor vært å gjøre boka både spesifikk og vidtfavnende, oppdatert og samtidsrelevant. En håndbok i keramikk er særlig aktuell nå som de siste føringene i skolefaget kunst og håndverk går i retning av mer praktisk verkstedarbeid.

Alle bildene i introduksjonen er fra Bergen kulturskole ved Birgit Brühl.



Elevarbeid fra prosjektet Arkitektoniske skulpturer.

Praksis som utgangspunkt

I arbeidet med boka har vi valgt et praktisk og konkret utgangspunkt – den bygger på det vi kaller praksis. Praksis betyr handling eller det å virkeliggjøre noe, og brukes også om å anvende teoretisk kunnskap i det praktiske livet. Begrepet har sitt opprinnelige utgangspunkt i Aristoteles' tenkning om ulike menneskelige aktiviteter og kunnskapsformer (Svendsen, 2020). I boka undersøker vi praksis på flere måter. Praksis kan være det fysiske møtet mellom hendene og materialet, innlæring av fagkunnskap og øvelse i håndverk. Praksis kan også være valgene læreren gjør i undervisningssammenheng for å legge til rette for elevenes læringsprosesser. Andre ord for det er undervisningspraksis, didaktikk, eller kunstfagdidaktikk i vår faglige sammenheng. En tredje form for praksis er skapende og

utøvende. Den handler om hvordan vi kan utvikle og konkretisere idéer gjennom kunst- og designprosesser. Aslaug Nyrnes og Nils Lehman påpeker at kunstfagdidaktikken må ta utgangspunkt i det konkrete. Å bli presentert for ulike arbeidsmåter knyttet til et materiale kan gi eleven rammer å hvile i. Innenfor disse rammene kan kreativiteten få utfolde seg (Lehman, 2008). Ut fra det konkrete materialets tradisjon og historie utvikles en praksis som ikke skiller, men danner en bro mellom kunst og pedagogikk (Nyrnes, 2008). Opplæring i håndverk og praktisk fagkunnskap åpner et rom for kreativitet og skapende prosesser. Mye av forarbeidet til boka har bestått i å undersøke, bli kjent med og analysere både andres og egne praksiser. Samtaler med fagpersoner i praksisfeltet har gitt nyttige innspill. Mange har delt villig av sine erfaringer. I arbeidet med boka har

vi tatt utgangspunktet i at både lærere og keramikere kan være engasjerte døråpnere for barn og ungdoms møte med leire. Vi har møtt lærere med og uten keramikkfaglig kompetanse. Vi har også møtt keramikere med og uten kunstpedagogisk kompetanse. Tross ulik faglig bakgrunn har de hatt et felles engasjement for både keramikkfaget og elevene, og har kunnet bidra på hver sin måte. De forskjellige faglige bakgrunnene skaper et berikende samspill mellom ulike innfallsvinkler og ståsteder. Over hele landet bor og arbeider profesjonelle keramikere med varierte uttrykksmåter og bred fagkompetanse. De spilte en viktig rolle i Firing Up, og de er også til stede som ressurser i denne boka, gjennom bilder av arbeider. Samtidskeramikken kan inspirere oss til egne skapende prosesser. Vi forstår mer om leire som uttrykksmateriale etter møter med kunsthåndverk. Når vi selv får erfaring med å forme leire, kommer vi også tettere på den keramiske prosessen. Egne utprøvinger med materialet kan både gi rikere opplevelser av keramisk kunst og dypere kjennskap til den viktige rollen leirmaterialet har i kulturen.



Elevarbeid fra Tekanneprosjektet.

Innhold og oppbygning

Firing Up-prosjektet i Norge bygde på tre hovedelementer, som i en tilpasset form er utgangspunktet for valget av innhold i boka.

De kan oppsummeres slik:

- skapende keramisk arbeid med barn og ungdom
- keramikkfaglig gjennomgang av materiale og teknikk
- leire og keramikk i kulturen

Med denne boka ønsker vi å legge til rette for at barn og ungdom skal få erfaring med leirearbeid på skolen. Det keramikkfaglige innholdet i boka gir et nødvendig grunnlag for lærere og studenter som skal gjennomføre slike prosjekter. Både undervisning og skapende prosesser skjer alltid i en kontekst. Derfor har vi tatt med både kulturhistorie og samtidskeramikk. Ved å sette leirearbeid i en større sammenheng kan elevene få innblikk i keramikkenes tradisjonsrike plass i kulturen. Det gir dem perspektiv på egne erfaringer, og kan gi lærerne gode utgangspunkt for undervisningsopplegg. En viktig del av boka er bildene. Det er bildeeksempler både fra kulturhistorien og fra kunsthåndverk og keramisk samtidskunst. Detaljerte bilder illustrerer aktuelle framgangsmåter og teknikker. Parallelt vises elevprosjekter hvor de ulike øvelsene og teknikkene er tatt i bruk. Boka inneholder bilder fra alle aldersnivåer i norsk skole, både grunnskolen, den videregående skolen og lærerutdanningen på universitet og høyskole. Vi har også med praksis-eksempler fra kulturskolen og andre programmer hvor samarbeidet mellom keramikere og skole står sentralt. Boka har en kronologisk struktur i den forstand at kapitlene bygger på hverandre og kan leses i den rekkefølgen de er satt opp. Samtidig er den en håndbok



Leire er et svært formbart og plastisk materiale som gir rom for undring og utforsking. Elevarbeidet er fra prosjektet Hyllest til havet.

og oppslagsbok som er ment til å brukes i situasjoner når det er behov for den. De praktiske instruksjonene kan vise vei inn det mer teoretiske bakgrunnsstoffet. Innholdet blir først til kunnskap og kompetanse gjennom praktisk arbeid.

I kapittel 1, Leire og keramikk i samfunnet, ser vi på leire og keramikk ut fra et kulturelt perspektiv. Vi viser hvordan utviklingen av samfunnet, både før og nå, er preget av keramisk håndverk og teknologi. Kapittelet gir eksempler på leire som materiale for kunstneriske uttrykk gjennom tidene, fram til vår egen samtid.

I kapittel 2, Eleven møter leire, reflekterer vi over hvordan leire kan brukes i en undervisningssammenheng. Vi ser på hvilke muligheter læreren har for å legge til rette for elevenes skapende prosesser. Videre ser vi på strukturering av undervisningen og drøfter innhold, progresjon og arbeidsmåter som kan brukes i skolen. I kapitlene 3–6 gjennomgår vi systematisk teoretisk og praktisk fagkunnskap om leire og keramikk. Keramikkfaget er omfattende. Utvalget av fagstoff i boka er basert på det som kan være relevant og velegnet i en skolesammenheng.



Gjennom både lek og veiledet utprøving får elevene gradvis en fornemmelse av mulighetene i materialet. Dette gir et nødvendig grunnlag slik at elevene senere kan arbeide mer håndverksmessig og målrettet med å skape i leire.

I kapittel 3, Materialkunnskap og verkstedarbeid, tar vi for oss leiras egenskaper, kjennetegn ved forskjellige leiretyper og den keramiske prosessen trinn for trinn. Vi ser også på de ytre rammene for keramisk arbeid, som rom, verksted, verktøy og HMS.

Kapittel 4, Teknikker for tredimensjonale uttrykk, handler om hvordan vi kan skape romlig form med leire. Her gjennomgås alt fra enkle metoder med lite bruk av verktøy til mer avanserte teknikker som krever spesialisert utstyr.

Kapittel 5, Teknikker for todimensjonale uttrykk, ser på hvordan vi kan arbeide med den keramiske overflaten. Samspill mellom flate og form er sentralt i arbeidet med leire. Kapitlet viser ulike metoder for tekstur- og overflatebehandling, inkludert bruk av keramisk farge og glaserings.

I kapittel 6, Brenning av leire til keramikk, går vi dypere inn i det som skjer i brenneprosessen, og vi ser på ulike metoder for brenning. Det blir lagt særlig

vekt på brenning i elektrisk ovn, siden det er den mest brukte brennemetoden i norske skoler.

I Finn Lynggaards ånd

Vi har lett i gamle og nyere lærebøker etter gode og velutprøvde tips. Skriftlig formidling av praksis fra keramikkundervisning danner en rik kunnskapsbase for boka. Den keramikkfaglige teorien er valgt ut fra den praktiske nytteverdien for undervisningen på en skole. I arbeidet med boka har vi særlig latt oss inspirere av den danske keramikeren, glasskunstneren, forfatteren og underviseren Finn Lynggaard (1930–2011). Hans pedagogiske holdning bygger på at innlæring av håndverk gir det konkrete og nødvendige grunnlaget for arbeid med skapende prosesser (Lynggaard, 1974). Han representerer den samme forståelsen som Lehman og Nyrnes formidler: at kunstfagdidaktikken må ta utgangspunkt i det konkrete (Lehman, 2008; Nyrnes, 2008). Finn Lynggaard har påvirket det keramiske fagfeltet i Norden i svært stor grad, kanskje mer enn noen annen. Kunnskapen og kompetansen fikk han

fra mangfoldige erfaringer gjennom et aktivt liv. Det bygde på utdanning, utprøvinger i keramikkverkstedet, eget kunstnerisk arbeid, studiereiser og undervisning i ulike sammenhenger. Han har også skrevet faglitteratur. Mest kjent er den omfattende fagboka *Keramisk Håndbog*, første gang utgitt i 1968. I tillegg har han skrevet flere kortere lærebøker på 1960-, 1970- og 1980-tallet. Bøkene hans har fremdeles stor verdi som tekniske oppslagsbøker, og er viktige referanser for denne boka. I bøkene formidler Lynggaard erfaringer fra undervisningssammenhenger med mange ulike aldergrupper. Gjennom den friske fortellerstemmen hans, og kuriøse, tidstypiske dokumentasjonsfoto, kan vi bli kjent med faget, følge undervisningen hans og bli en smule underholdt. Et særtrekk ved Lynggaards pedagogiske praksis er frihet og skaperglede, kombinert med grundig keramikkfaglig innføring. Han åpner for lek, latter og nysgjerrighet. Samtidig er han faglig seriøs og formidler stor respekt for håndverk og teknikk. Han er dypt forankret i den rike danske keramikktradisjonen, men er også åpen for impulser fra samtiden og andre kulturtradisjoner. I Finn Lynggaards ånd ønsker vi at denne boka skal være både spesifikk og vidtfavnende, bevisst på tradisjoner og samtidig oppdatert og samtidsrelevant. Intensjonen vår er å formidle kunnskap på et nivå og i et omfang som gir grunnleggende kompetanse, men samtidig viser spekteret av muligheter. Vi stiller oss bak Finn Lynggaard når han forteller hvordan arbeid med leire og innsatsen for å lære seg håndverket er verdt alt strevet. Fordi det i seg selv byr på så mange gleder. Gleden alene er en rik belønning for alle anstrengelser. «Det er hele hemmeligheten ved keramikken...» (Lynggaard, 1968, s. 10).



Skulpturen Den ukjente planeten var en del av samarbeidsprosjektet Keramikkteknologi mellom elevene på keramikk-visuelle kunsthøgskole og musikkteknologi på Bergen kulturskole. Det analoge gruppearbeidet ble vist på Den store krapyl-konserten, arrangert i 2023 av nyMusikk Bergen.

Martin Woll Godal, *Hundreogtrettito*, 2016, detalj.
Installasjon i skolegården på Minde skole i Bergen.

